

KUR SİSTEMİNİN PARA POLİTİKASINA ETKİSİ : TÜRKİYE ÜZERİNE BİR DEĞERLENDİRME (1980-1990)

Hayriye ATIK*

GİRİŞ

Ülkelerin ekonomik alanda gerçekleştirmeye çalıştıkları bazı amaçlar vardır. Bunlardan başlıcaları; fiyat istikrarı, işsizliğin azaltılması, iktisadi kalkınma, gelir dağılımının düzenlenmesi ve ödemeler dengesi açıklarının giderilmesidir.

Ekonomi kendi haline terkedildiği takdirde, bu amaçlara ulaşılması güçleşir. İstihdam seviyesinin artırılması ya da belirli bir büyüme oranının uzun süre sürdürülmesi, ekonominin kendi işleyişi içinde mümkün değildir. Bu nedenle devlet, belirlenen ekonomik hedeflere ulaşmak amacıyla bazı politikaları (para, maliye, kur, faiz vb.) ve bunlara bağlı olan araçları kullanır. Ekonomiye müdahalede kullanılan bu politikalar birbirini etkiler. Örneğin, izlenen kur politikası para ve maliye politikalarının başarısını engelleyebilir. Dolayısıyla, ekonomik hedeflere ulaşmak amacıyla uygulanacak belirli bir politikanın diğer politikalar üzerindeki etkisi göz önüne alınmalıdır.

Ekonomik hedeflere ulaşmak amacıyla uygulanan politikalar, genellikle tek tek değerlendirilmekte; bir politikanın diğer politikalar üzerindeki etkisi her zaman dikkate alınmamaktadır. Halbuki, uygulanacak bir politikanın diğer politikalarından nasıl etkilendiğinin bilinmesi, sonuçların doğru bir şekilde tahmin edilmesinde son derece önemlidir. Bu çalışmanın amacı, kur sistemlerinin para politikası üzerindeki etkisini ortaya koymak; daha sonra bu açıklamalar ışığında 1980-1990 dönemini ele alarak Türkiye ile ilgili bir değerlendirme yapmaktır. Burada ilk olarak para politikası ve kur sistemleri üzerinde durulacak; ikinci olarak, kur sistemlerinin para politikası üzerindeki etkisi incelenecektir. Son

(*) Erciyes Üniversitesi, İ.İ.B.F. Araştırma Görevlisi.

olarak, Türkiye'de 1980-1990 döneminde uygulanan para ve kur politikaları ile kur politikasının para politikası üzerindeki etkisi belirlenmeye çalışılacaktır.

I. KUR SİSTEMİ VE PARA POLİTİKASI ARASINDAKİ İLİŞKİ

Ülkeler fiyat istikrarının sağlanması ve istihdamın artırılmasında para politikasından; dış ödemeler dengesi açıklarının giderilmesinde ise, kur politikasından yararlanırlar. Bir ülkede izlenen kur sistemi ve buna bağlı olarak kur politikası, para politikası üzerinde etkili olmaktadır.

A. PARA VE KUR POLİTİKALARI

1. Para Politikası

Para politikası, makro ekonomik amaçları (fiyat istikrarı, istihdam, iktisadi büyüme, dış ödemeler dengesi vb.) gerçekleştirmek üzere, dolaşımdaki para miktarının artırılıp azaltılmasıdır. Makro ekonomik amaçları gerçekleştirmek üzere para arzının artırılması, «genişletici para politikası»; para arzının daraltılması ise, «daraltıcı para politikası» veya «sıkı para politikası» olarak adlandırılmaktadır.

Para politikasının geleneksel amacı, genel fiyat düzeyini istikrar içinde tutmaktır. Diğer amaçlar son yıllarda ilave edilmiştir. Para politikası kullanılarak bu amaçların hepsine aynı anda ulaşılması mümkün değildir. Örneğin fiyat istikrarı ve tam istihdam hedefine aynı anda ulaşamaz. Çünkü istihdamı artırmak için genişletici bir para politikası uygulanması gerekir. Para arzının artırılması, fiyatlar genel seviyesini yükseltir. Bu nedenle, para politikasının amaçların taşıdığı önceliğe göre kullanılması gerekir (1).

Para politikasının önemli bir özelliği, genel nitelikte olması yani ekonominin bütün faaliyet alanlarını aynı şekilde etkilemesidir. Bunun en önemli nedeni, paranın her alanda kullanılması ve para otoritelerinin kullanım yerlerine müdahalede bulunmamasıdır (2).

(1) Vildan Serin, **Para Politikası: Tarihi Teorik Gelişmeler ve Türkiye Uygulaması**, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayını, 1987, s. 8.

(2) Martin, F. J. Prachowny. **Money in the Macroeconomy**, Cambridge University Press, 1985, s. 13.

2. Para Politikası Araçları

Para otoriteleri, para politikası amaçlarına ulaşmak için bazı araçlar kullanırlar. Bu araçlar ülkelerin ekonomik yapıları, gelişmişlik düzeyleri ve para politikası amaçlarına göre farklılık göstermektedir. Para politikası araçları şu şekilde sıralanabilir (3).

- Açık piyasa işlemleri
- Reeskont haddi
- Karşılık oranı
- Kredi hacminin dondurulması
- Faiz oranı
- Bankaları ikna yolu
- İthalat teminat oranı
- Asgari ödeme oranı
- Disbonibilite oranı

Burada literatürde adı en çok geçen ilk dört araç incelenecektir.

a-) Açık Piyasa İşlemleri

Merkez Bankasının, toplam talebi artırmak ya da azaltmak amacıyla, piyasadan döviz ve tahvil alması veya satmasıdır. Toplam talep artırılmak istendiği zaman, Merkez Bankası piyasadan tahvil ve döviz satın alır. Böylece piyasadaki para hacmi genişler, faiz hadleri düşer. Toplam talep azaltılmak istendiğinde ise, Merkez Bankası tahvil ve döviz satarak piyasadan para çeker.

b-) Reeskont Haddi

Reeskont, daha önce bankalar tarafından iskonto edilmiş senetlerin, yine bankalar tarafından ikinci kez Merkez Bankasına kıldırılmasıdır. Reeskont işlemleri genel olarak kısa süreli ticari senetler için yapılmaktadır. Bu senetler, Merkez Bankasına para hacmini değiştirme ve buna bağlı olarak ticaret bankalarının likidite durumlarını etkileme imkânı vermektedir.

Reeskont oranları düşürüldüğü zaman, bankaların Merkez Bankasına getirdikleri senet miktarı artacaktır. Bu durum, nakit

(3) Nur Keyder, **Para: Teori- Politika Türkiye Üzerine Bir Uygulama**, Ankara: ODTÜ Yayını, 1991, s. 49.; Hurşit Güneş, **Türkiye'de Para Politikasını Kontrol Araçlarının Etkinliği**, İstanbul: İTO Yayını, 190, s. 10 ve dev.

miktarmı artıracak ve bankaların kredi imkânları genişleyecektir. Diğer taraftan, bankalar müşterilerinden istedikleri faizi, reeskont oranındaki düşüşe paralel olarak azaltacaklardır. Böylece kredi talebi artacaktır. Reeskont oranı yükseldiği zaman, bankalar, Merkez Bankasına daha az senet iskonto ettirip daha az borç alacakları için kredileri daralacaktır.

c-) Karşılık Oranı

Bankalar, mevduatlarının belirli bir oranını nakit olarak «karşılık» adı altında Merkez Bankasına yatırırlar. Banka mevduatlarından ayrılması gereken tutarı belirleyen orana «karşılık oranı» adı verilir. Genellikle, vadeli ve vadesiz mevduatlar için farklı oranlar uygulanır. Karşılık olarak yatırılan tutarlar, Merkez Bankasına ticari bankaların yaratabileceği vadesiz mevduatı kontrol etme imkânı verir. Merkez Bankaları, karşılık oranlarını yükselterek bankaların ödünç verilebilir kaynaklarını daraltırken; karşılık oranlarını düşürerek bu kaynakları genişletirler. Karşılık oranları, enflasyonist dönemlerde yükseltilerek ekonomideki para hacmi daraltılır. Ekonomik faaliyetlerin durgun olduğu dönemlerde ise, karşılık oranları düşürülerek para hacmi genişletilir.

d-) Kredi Hacminin Dondurulması

Kredi hacminin dondurulması, kredi miktarı için bir üst sınır belirlenmesini ifade eder. Bankalar, tesbit edilen bu üst sınırı aşamazlar. Bu araç, yalnızca para arzı daraltılmak istendiği zaman uygulanır. Kredi hacminin dondurulması, para arzının azaltılmasında diğer araçlara göre daha etkilidir.

3. Kur Sistemleri

«Döviz kuru sistemi», kurların nasıl ve kimler tarafından belirleneceği, kurlarda resmi kararlarla değişme olup olmayacağı ve hangi ölçülerde olabileceği gibi konularla ilgili kurallar bütünüdür. «Döviz kuru sistemi» ile anlam benzerliği bulunan başka bir kavram, «döviz kuru politikası»dır. Sistem, politikalardan oluşan daha genel bir terimdir ve aynı sistem içinde sistemin temeline aykırı olmamak üzere az- çok farklı politikaların izlenmesi mümkündür. Bununla beraber izlenen döviz kuru politikaları, ülkenin döviz kuru sistemi hakkında bilgi verir. Bu nedenle bu iki kavramın bir yerde çakışacağı da söylenebilir (4). Döviz kuru sis-

(4) Nevzat Güran, **Döviz Kuru Sistemleri ve Ekonomik Denge**, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 1987, s. 8.

temleri farklı amaçlara göre farklı şekillerde gruplandırılmaktadır.

Bu gruplamalardan biri, «sabit» ve «esnek» olarak yapılan ikili ayrımdır. Sabit döviz kuru sistemlerinde, döviz kurları resmi otoritelerce belirlenmekte; piyasa mekanizmasının işleyişine çeşitli şekillerde ve dozlarda müdahale edilerek döviz kurunun sabitliği korunmaya çalışılmaktadır. Esnek döviz kuru sistemlerinde, döviz kurlarının işleyişi piyasa şartlarına bırakılmakta; döviz arz ve talebine resmi otoritelerce dolaylı müdahalede bulunmaktadır.

Konu ile ilgili başka bir gruplandırma, «sabit», «esnek» ve «karma» şeklinde yapılmaktadır. Karma sistemler, «sabit» ve «esnek» olarak tanımladığımız uç sistemlerden çeşitli sapmalarla ortaya çıkan ve bir bakıma uç sistemlerin birbirine yakınlaşması anlamına gelen kur sistemlerini ifade etmektedir. Kur politikalarıyla ilgili teorik analiz ve karşılaştırmalarda, genellikle açık ya da kapalı olarak iki uç tür esas alınmaktadır (5).

B. KUR SİSTEMİNİN PARA POLİTİKASINA ETKİSİ

Bir ülkede uygulanan kur sistemi, para politikası üzerinde etkili olmaktadır. Teorik çalışmalarda kur sisteminin para politikasına etkisi, sabit ve esnek kurlar ele alınarak incelenmiştir (6).

1. Sabit Kur Sistemi ve Para Politikası

Dolara dayalı sabit kur sistemi, 1970'li yıllara kadar tüm dünyada uygulanmış; daha sonra terkedilmeye başlanmıştır. Kur politikalarında yapılan bu değişikliğin en önemli nedeni, sabit kur sistemi altında iç dengeye ulaşmak amacıyla ülke içinde uygulanacak iktisadi politikaların- özellikle para politikasının-serbest bir şekilde uygulanamamasıdır.

Sabit kur sistemi ve para politikası arasındaki ilişkiyi bir örnekle açıklayalım : Sabit kur sistemini uygulayan bir ülkede işsizliği azaltmak amacıyla para politikasından yararlanıldığı kabul edelim. Yatırımları artırmak amacıyla reeskont oranı veya

(5) İbid, s. 9.

(6) Tansu Çiler, *Dünyada ve Türkiye'de Kur Politikaları ve Sorunları*, İstanbul: İSO Yayını, 1983, s. 29 ve dev.

karşılık oranı düşürülerek genişletici bir para politikası uygulan-
sın ve para arzı artırılsın. Bu uygulama, faiz oranının düşmesine
ve sermayenin ülke dışına çıkmasına neden olur. Sermaye çıkışı,
döviz talebi artırır, söz konusu ülke parasının döviz göre
değerini düşürür. Para otoritesi, sistem gereği sabit kuru sürdür-
mek zorunda olduğundan, artan döviz talebi karşısında piyasadan
ülke parasını satın alacaktır. Böylece para arzı daralacak, para
arzını artırarak işsizliği önleme politikası başarıya ulaşamayacak-
tır.

Para politikasının sabit kur sisteminde serbest bir şekilde uy-
gulanamamasının nedeni, yukardaki örnekten de anlaşılacağı gibi
ülkelerarası sermaye hareketlerinin serbest olmasıdır(7). Sabit
kur sisteminin yukarda anlattığımız uygulama sırasında ortaya
çıkan önemli bir dezavantajı, döviz rezervlerinin tükenmesidir (8).
Para otoritesi, döviz talebinin yükseldiği dönemlerde, sabit kuru
sürdürmek amacıyla piyasaya döviz sürerek ülke parasını alacak;
buna bağlı olarak döviz rezervlerinde bir azalma olacaktır. 1970'li
yıllarda Batılı sanayileşmiş ülkelerde para politikasından yarar-
lanarak istihdam seviyesi yükseltilmeye çalışıldı. Ancak, sabit kur
sistemi uygulaması nedeniyle istenen sonuç elde edilemedi. Bu du-
rum, sabit kur sisteminin terkedilmesinde önemli bir rol oynadı
(9).

2. Esnek Kur Sistemi ve Para Politikası

Esnek kur sistemlerinde, sabit kur sistemindeki gibi belirli
bir kurun uzun süre sürdürülmesi söz konusu değildir. Bu neden-
le, teorik olarak esnek kur sisteminde sabit kur sisteminin aksine
daha bağımsız bir para politikası uygulanabilir.

Sabit kur sistemi için verdiğimiz örneği yeniden ele alalım.
İstihdamı artırmak amacıyla genişletici bir para politikası uygu-
lansın ve para arzı artırılsın. Böyle bir politika, faiz oranını dü-

(7) Anne Q. Krueger, «The Impact of Alternative Government Policies
Under Varying Exchange Systems», **Quarterly Journal of Economics**
Vol. 79. May, 1965.

(8) R. A. Mundell, «Capital Mobility and Stabilization Policy Under Fixed
and Flexible Exchange Rates», **Canadian Journal of Economics and Po-
litical Science**, Vol. XXIX, No. 4, November, 1963.

(9) Bkz: OECD, **Exchange Rate Management and The Conduct of Monetary
Policy**, Paris: 1985, s. ve dev.

şürür; sermayenin ülke dışına çıkmasına yol açar. Fonların yabancı ülkelere aktarılması sırasında döviz olan talep artar ve döviz kuru yükselir. Döviz kurunda ortaya çıkan bu değişme, ihracatı teşvik edip ithalatı azaltarak gelir ve istihdamı artırır. Böylece, para politikası uygulayarak istihdamı artırma hedefine ulaşılmış olur.

Sonuç olarak, esnek kur sisteminde para politikasını kullanarak iç istikrarı sağlamanın bedeli, ithalat ve ihracat düzeyinde ortaya çıkan dalgalanmalardır. İthalat ve ihracatın iktisadi faaliyetin önemsiz bir kısmını oluşturduğu bir ekonomide bu maliyete katlanılabilir. Fakat ekonomik faaliyetin büyük bir bölümünün doğrudan dış ticaret sektörleriyle bağlantılı olduğu ekonomilerde, ithalat ve ihracattaki istikrarsızlık, tüm ekonomide istikrarsızlığa yol açacaktır (10).

II. TÜRKİYE'DE KUR SİSTEMİ VE PARA POLİTİKASI ARASINDAKİ İLİŞKİ (1980-1990)

Yukarda yapmış olduğumuz teorik açıklamalar, bir ülkede uygulanan kur sisteminin para politikası üzerinde etkili olduğunu göstermektedir. Burada 1980-1990 döneminde Türkiye'de uygulanan kur sistemi ve para politikası ile bunlar arasındaki ilişki araştırılacaktır.

A. TÜRKİYE'DE 1980'DEN SONRA UYGULANAN PARA VE KUR POLİTİKALARI

24 Ocak 1980'de yürürlüğe konan istikrar programının iki amacı vardır. Bunlardan birincisi enflasyonu aşağı çekmek; ikincisi ise, ödemeler dengesi açığını azaltmaktır. Bu iki amaca ulaşma isteği, kur ve para politikalarında önemli değişiklikler yapılmasını gerekli kılmıştır.

1. Kur Politikası

24 Ocak Kararları ile belirlenen dış denge hedefine ulaşılabilmesi için sabit kur sistemi terkedilmeli ve kur sistemine esneklik kazandırılmalıydı. Kur sistemine esneklik kazandırmak amacıyla bir dizi önlem alınmıştır (11).

(10) Çiller, op. cit., s. 34.

(11) Bkz.: Nahit Töre, «Dış Ticaret ve Döviz Kuru Politikaları», Türkiye Ekonomisi: Sektörel Gelişmeler, Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu, 1992, s. 92.

Bu konuda yapılan ilk düzenleme, 1 Mayıs 1981 tarihinden itibaren, kur ayarlama yetkisinin Maliye Bakanlığı'ndan alınarak Merkez Bankası'na verilmesidir. Böylece sabit kurlar prensip olarak terkedilmiş, hafta sonları hariç kurlar, günlük olarak belirlenmeye başlanmıştır. 1 Mayıs 1981 tarihinden sonra uygulanan kur politikasına «oynak kurlar», «hareketli kurlar» «değişken sabit kur» ve «kontrollü dalgalı döviz kuru» gibi isimler verilmiştir (12).

29 Aralık 1983 tarihinde alınan bir kararla, kambiyo rejiminin liberalleştirilmesi yolunda çok daha önemli gelişmeler sağlanmıştır. Buna göre Merkez Bankası, TL'nin Amerikan doları cinsinden kurunu günlük olarak belirlemeye başlamıştır. Ayrıca ticari bankalara döviz alış ve satış fiyatlarını, resmi kurun % 6 altında veya üstünde oluşturma izni verilmiştir. Bu izinle kurların oluşumunda arz ve talep güçlerinin işleyişine bir ölçüde imkan sağlanmıştır. 1 Temmuz 1985 tarihinden itibaren Merkez Bankası, esas kur uygulamasından vazgeçmiş, döviz alış ve satış fiyatlarının belirlenmesini tamamen bankalara bırakmıştır. Ancak Bankaların buna hazır olmamaları nedeniyle Merkez Bankası, Ekim 1986 tarihinden itibaren döviz alış ve satış fiyatlarını düzenleme görevini yeniden üstlenmiştir. Böylece uygulamada, döviz kurunun serbest piyasada belirlenmesi mümkün olmamıştır. Kambiyo denetimine getirilen başka bir yumuşama, Ocak 1987'den itibaren yetkili döviz müesseseleri, döviz büfeleri gibi kuruluşlara belirli şartlar altında döviz alma ve satma yetkisinin tanınmasıdır.

Temmuz 1988 tarihinde, Merkez Bankası denetiminde serbest bir döviz borsası kurulmuştur. Döviz kurları, 1989 yılında yayınlanan bir genelgeyle bankalar, özel finans kurumları, yetkili müesseseler ve Merkez Bankası'nın katılımıyla oluşan döviz borsasında, arz ve talebe göre her gün yeniden belirlenmeye başlanmıştır. Böylece, Türkiye'de uygulanan kur politikasına önemli ölçüde esneklik kazandırılmıştır.

2. Para Politikası

24 Ocak Kararları ile belirlenen temel hedeflerden biri, Türk ekonomisindeki yüksek oranlı enflasyonun aşağı çekilmesidir. Bu

(12) Emin Çarıkçı, *YarıGelişmiş Ülkelerde ve Türkiye'de Sanayileşme Politikaları*, Ankara: Turhan Kitabevi, 1983, s. 137.

hedefe ulaşmak amacıyla para arzının azaltılması yoluna gidilmiştir. Bunun en önemli nedeni, Türkiye'deki enflasyon olgusunu parasal faktörlerle izah eden çeşitli çalışmaların bulunmasıdır. (13). Bu çalışmalara göre Türkiye'de para arzının artırılması, toplam talebi kısa sürede artırmaktadır. Buna karşılık Türkiye'de arz esnekliğinin düşük olması, arz talep dengesinin bozulmasına ve fiyatlar genel seviyesinin yükselmesine neden olmaktadır. Monetarist görüşe göre hazırlanan 24 Ocak Kararları, para arzının fiyatlar genel seviyesinde artışa yol açmaması için reel gelirdeki artış oranında genişletilmesini öngörmektedir. Bu, para politikasının daraltıcı bir şekilde uygulanması anlamına gelmektedir.

B. TÜRKİYE'DE KUR SİSTEMİNİN PARA POLİTİKASINA ETKİSİ

Türkiye'de 24 Ocak Kararları ile sabit kur sistemi terk edilerek, kur politikasına adım adım esneklik kazandırılmıştır. Günümüzde Türkiye'de uygulanmakta olan kur politikası, «kontrollü esnek kur» olarak adlandırılmaktadır. Kontrollü esnek kur politikası, «sabit» ve «esnek» olarak yapılan ikili ayırmda esnek kur lar grubuna dahil edilmektedir. Daha önce yapmış olduğumuz teorik açıklamalara göre, esnek kur sisteminin para politikası üzerinde olumsuz bir etkisi bulunmamaktadır. Bu nedenle, esnek kur sistemi altında para politikasını serbest bir şekilde uygulayarak makro ekonomik hedeflere ulaşmak mümkündür. Bu durumda, Türkiye'de 1980-1990 döneminde para politikasının, 24 Ocak Kararlarına uygun olarak daraltıcı bir şekilde uygulanmış olması gerekir. Ele alınan dönemde bu hedefe ne ölçüde ulaşıldığını belirleyebilmemiz için para politikasının monetarist görüş çerçevesinde değerlendirilmesi gerekir.

Tablo 1, 1980-1990 döneminde para arzı, fiyatlar genel seviyesi ve büyüme hızında meydana gelen değişimleri göstermek amacıyla düzenlenmiştir. Burada para miktarı «M1» ve «M2» ve «reel M2» para tanımlarıyla temsil edilmektedir. Bu tanımların kullanılmasının üç nedeni vardır: Bunlardan birincisi, M1 ve M2 para tanımlarının dolaşımdaki para miktarını göstermesidir. İkincisi, monetarist yaklaşımda para arzının «M2» kapsamına giren un-

(13) TOBB, *Türk Ekonomisinde Son Gelişmeler: Görüşler ve Değerlendirmeler*, Ankara: TOBB Yayını, 1987, s. 17.

surlardan oluştuğunun kabul edilmesidir (14). Üçüncüsü ise, para arzındaki gerçek artışın, enflasyon oranından arındırılmış «reel M2» değeriyle gösterilmesidir. Tablo 1'de yer alan verilerden şu gözlemlere ulaşılmaktadır:

(i) 1980-1990 döneminde «M1» para arzı, ortalama olarak % 47.3; «M2» para arzı, % 56.1; «reel M2» ise % 8.3 oranında artmıştır.

(ii) Ele aldığımız dönemde büyüme hızı, ortalama olarak % 4.7'dir.

(ii) Fiyatlar genel seviyesi % 47.1 oranında yükselmiştir.

TABLO 1
TÜRKİYE'DE ENFLASYON, BÜYÜME VE PARASAL GENİŞLEME
(1980 - 1990)

- yüzde olarak -

Yıllar	M1	M2	Reel M2	Büyüme Hızı	Enflasyon Oranı
1980	57.9	66.3	8.5	-1.1	55.3
1981	38.0	84.9	35.6	4.1	32.6
1982	38.0	56.6	23.3	4.5	32.5
1983	48.1	29.7	-0.4	3.3	41.5
1984	17.4	57.9	5.1	5.9	23.2
1985	39.7	55.4	8.0	5.1	35.3
1986	56.6	43.7	11.0	8.1	43.7
1987	62.0	44.1	9.2	7.5	60.1
1988	30.2	53.6	-8.7	3.6	44.1
1989	72.9	73.3	2.2	1.9	78.5
1990	60.5	51.8	-2.0	9.2	71.3
Ortalama	47.3	56.1	8.3	4.7	47.1

KAYNAK : M1, M2, Reel M2 ve enflasyon oranı: T.C. Merkez Bankası, Üç Aylık Bülten, Nisan-Haziran, 1991, s. 106 ve 203'deki verilerden: Büyüme hızı: DİE, Türkiye İstatistik Yıllıkları'ndan hesaplandı.

(14) Osman Z. Orhan, Monetarist İstikrar Politikasının Teorik Temelleri», Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi, Cilt IV, Sayı 1-2, s. 159.

Bu gözlemlere göre, 1980-1990 döneminde para arzı (M1, M2) ve enflasyon hemen hemen aynı oranda artmıştır. Bu dönemde para politikasının monetarist görüş çerçevesinde değerlendirilmesi, reel para arzı artışları ile büyüme hızlarının karşılaştırılmasıyla mümkündür. 1980-1990 yılları arasında «reel M2» ortalama olarak % 8.3 oranında artarken; ortalama büyüme hızı % 4.7 olarak gerçekleşmiştir. Bu durumda, 1980-1990 döneminde para politikası, para arzının ekonomik büyüme oranında artırılmasını öngören monetarist politika çerçevesinde uygulanmamıştır. Sıkı para politikası adı altında para arzı sürekli olarak artırılmış, para arzında ortaya çıkan artışlar enflasyon üzerinde etkili olmuştur. Bu dönemde fiyat artışlarının %86'sı para arzındaki artıştan kaynaklanmıştır (15). Bu açıklamalar, Türkiye'de esnek kur sistemi altında para politikasının belirlenen hedefler doğrultusunda uygulanmadığını göstermektedir. Bu konuda yapılan bir ekonometrik çalışmada, Türkiye'de 1980 sonrası dönemde uygulanan esnek kur sisteminin, para arzını artırdığı ortaya çıkmıştır (16).

SONUÇ

Fiyat istikrarı, istihdamın artırılması, ödemeler dengesi açıklarının giderilmesi vb. makro ekonomik politika hedefleri, para politikasının amaçları arasında yer almaktadır. Para politikasını uygulayarak belirlenen ekonomik hedeflere ulaşılması, izlenen kur sistemine bağlıdır.

Sabit kur sistemlerinde ülkelerarası sermaye hareketlerinin serbest olması durumunda, para politikasından yararlanarak ekonomik amaçların gerçekleştirilmesi mümkün değildir. Buna karşılık, esnek kur sistemlerinde, sabit kur sisteminin aksine para

NOTLAR : M1 : Dolaşımdaki para ve resmi mevduatın dışındaki vadesiz mevduatın toplamından oluşmaktadır; M2; «M1» ve resmi mevduatın dışındaki vadeli mevduatın toplamından oluşmaktadır; Reel M2: Fiyat hareketlerinden arındırılmış gerçek M2 değerlerinde meydana gelen artışları göstermektedir. Enflasyon oranı: Toptan eşya fiyatları endeksinden hesaplanmıştır; Büyüme hızı: Reel GSMH'daki artış oranlarını göstermektedir.

(15) Erdiñ Özselçuk, «Enflasyonun Kaynakları ve Kısa Dönem Enflasyon Modeli», 3. İzmir İktisat Kongresi II; Gelişme Stratejileri ve Makroekonomik Politikalar, 47 Haziran 1992, İzmir, DPT Yayını, 193, s. 180 Tablo 5.

(16) Güneş, op. cit., s. 79 ve 84.

politikası daha serbest bir şekilde uygulanabilir. Esnek kur sistemlerinde para politikasının ekonomik hedefler doğrultusunda uygulanması, dış ticaret bilançosunda dalgalanmalara yol açmaktadır.

Türkiye'de 1980-1990 döneminde, para politikasının temel hedefi, fiyat istikrarının sağlanması olmuştur. Para politikası, esnek kur uygulamasının başladığı bu dönemde, fiyat istikrarını sağlayacak şekilde uygulanamamıştır.

B İ B L İ Y O G R A F Y A

- Caves, Richard E. «Flexible Exchange Rates», *American Economic Review*, LIII, May. 1963, ss. 20-28.
- Çarıkçı, Emin. **Yarı Gelişmiş Ülkelerde ve Türkiye'de Sanayileşme Politikaları**, Ankara: Turhan Kitabevi, 1983.
- Çiller, Tansu. **Dünyada ve Türkiye'de Kur Politikaları ve Sorunları**, İstanbul: İSO Yayını, 1983.
- DiE. **Türkiye İstatistik Yıllığı**, Çeşitli Sayılar.
- Güneş, Hürşit. **Türkiyede Para Politikasını Kontrol Araçlarının Etkinliği**, İstanbul: İTO Yayını, 1990.
- Güran, Nevzat. **Döviz Kuru Sistemleri ve Ekonomik Denge**, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Yayını, 1987.
- Keyder, Nur. **Para: Teori-Politika, Türkiye Üzerine Bir Uygulama**, Ankara: ODTÜ Yayını, 1991.
- Krueger, Anne Q. «The Impact of Alternative Government Policies Under Varying Exchange Systems», *Quarterly Journal of Economics*, Vol. 79, May. 1965, ss. 195-208.
- Mundell, R. A. «Capital Mobility and Stabilization Policy Under Fixed and Flexible Exchange Rates», *Canadian Journal Economics and Political Science*. Vol. XXIX, No. 4, November 1963,
- OECD, **Exchange Rate Management and the Conduct of Monetary Policy**, Paris, 1985.
- Orhan, Osman Z. «Monetarist İstikrar Politikasının Teorik Temelleri», **Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F. Dergisi**, Cilt IV, Sayı 1-2, ss. 143-166.
- Özselçuk, Erdinç. «Enflasyonun Kaynakları ve Kısa Dönem Enflasyon Modeli», **3. İzmir İktisat Kongresi II; Gelişme Stratejileri ve Makroekonomik Politikalar**, 4-7 Haziran 1992, İzmir, DPT Yayını, 1993, s. 171-181.
- Prachowny, Martin, E.J. **Money in the Macroeconomy**, Cambridge University Press, 1985.
- Serin, Vildan. **Para Politikası: Tarihi Teorik Gelişmeler ve Türkiye Uygulaması**, İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayını, 1987.
- T.C. Merkez Bankası, **Üç Aylık Bülten**, Nisan Haziran 1991.
- TOBB, **Türk Ekonomisinde Son Gelişmeler: Görüşler ve Değerlendirmeler**, Ankara: TOBB Yayını, 1987.
- Töre, Nahit. «Dış Ticaret ve Döviz Kuru Politikaları», **Türkiye Ekonomisi: Sektörel Gelişmeler**, Ankara: Türkiye Ekonomi Kurumu, 1992, s. 185-206.